

Zadnji savski brodar.

Spisal Ivan Kranjskogorski.

Glasno je šumela Sava med tihimi bregovi. Vsled deževja je močno narasla, in njeni valovi so se vrtili v motnih vrtincih ter butali ob skalne peči, ki so štrlele tupatam iz vode. Iz rumenih gozdov je nosil veter velo listje v naraslo vodo, in šumni vrtinci so se jezno igrali z njimi. Potapljali so jih v motno globino in jih spet dvigali na površje ter jih potem kot sužnje drvili s seboj v daljne brezmejne kraje. Kam? Kdo ve, kam! V širno Donavo ali pa celo v daljno Črno morje, kjer bodo, razdrapani in raztrgani na tisoč koscev, segnili na dnu morske globočine.

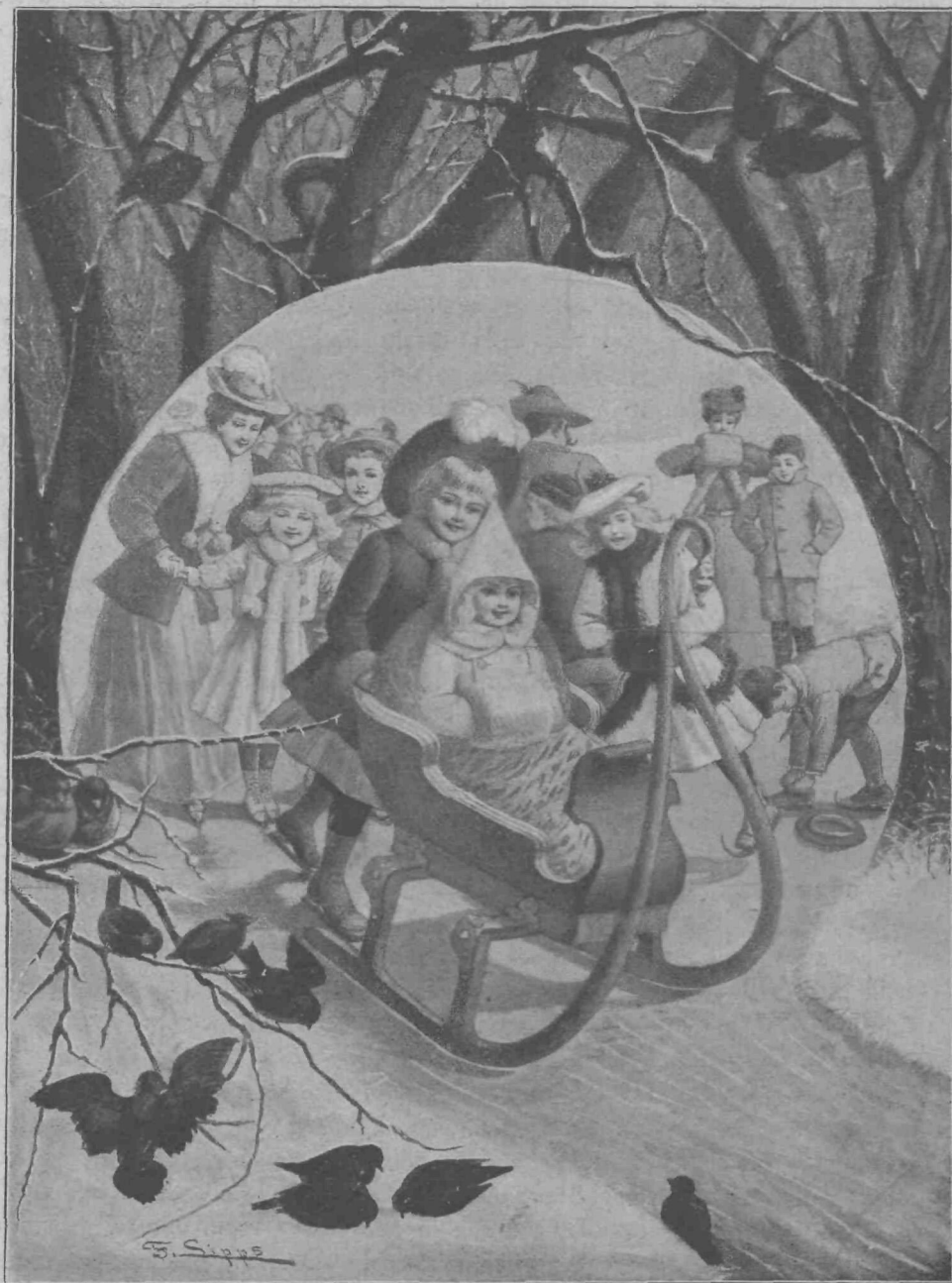
Tam ob votlih pečinah ob Savinem bregu je stala lesena kočica Seljanova. Dasi je bila krita s slamo in je imela komaj za glavo velika okna, je vendar bila prav lična. Na prvi pogled se je priljubila človeku. Nehote je zahrepenel vsakdo, da bi prebival v nji tudi on vsaj za nekaj časa, ker zazdelo se mu je, da je v tej hiši doma zadovoljnost in mir.

Seljanov ded je prišel iz hiše in je sedel na klop. Obrnil se je proti solncu, ker ga je mrzelo po starih udih. Pa tisti jesenski dan ni imelo solnce prav nič veselja, da bi vzbudilo vsaj nekaj radostnega življenja v propadajoči jesenski naravi. In tudi za deda se ni zmenilo. Zato se je starec zavil v gorko suknjo ter nemo strmел v Savine valove. Podili so se pred njim in se zaganjali v čoln, ki je bil pripet ob lesenem kolu. Hoteli so ga odtrgati in odgnati s seboj v brezmejno tujino. Pa kaj bi tam z njim? Razbili bi ga ob skalnih čerih in ga potopili.

Potopili? O Bog varuj! To bi bila nesreča za deda; razžalostilo bi ga, da bi se razjokal. Nikoli več bi ne bil vesel. Kajti ljubil je svoj čolnič bolj kot leseno kočico na bregu, bolj kot zeleno polje okrog kočice. Saj si je s tem čolnom prislužil leseno kočico in zeleno polje. V njem je vozil ljudi z enega brega na drugega že celih petinšestdeset let, v njem je preživel najlepše dni svojega življenja in v ravno tem čolnu je hotel tudi počivati sredi hladnega groba. To so vedeli vsi ljudje, domači in tuji. Kadar se je starček pogovarjal z njimi o svojem brodarstvu, nikoli ni pozabil čolnička. Ukresal je ogenj, prižgal vivček ter rekel:

„Glejte, dnevi mojega življenja se bližajo koncu! Ko umrem, razderite moj čoln, iz njegovih desk pa naredite rakev ter me položite vanjo. V življenju sem brodaril v njem po šumni Savi, v grobu pa hočem pribroditi v njem na breg večnega življenja.“

Tako je ded večkrat govoril. In na to je mislil tudi danes, ko je gledal, kako butajo valovi ob njegov čoln. Začutil se je zapuščenega sredi jesenske narave in oziral se je okrog, če ni morda kje vnukinja Milica. Rad bi se bil pogovarjal z njo, ker jo je imel rad in ga je vselej kratkočasila. Pa ni je bilo nikjer. Pogladi si je sivo brado in se naslonil z roko ob razorano čelo. Na misel so mu prišli davni dnevi. Lepi so bili tisti dnevi, polni dela in življenja.

Pozimi.

Sele štirinajst let je bil star, ko je začel tesati z očetom ta čolnič. Celo leto sta ga tesala, ker sta ga hotela narediti močnega in varnega proti silnim valovom. Ko sta ga izgotovila, se je poslovil on od dragega očeta. Hudo mu je bilo, neizmerno hudo, in jokal se je, ko je poljubil očeta ob slovesu.

„Teško mi je, sinko moj, da se ločiva,“ je dejal oče. „A ne more biti drugače. Poklic tako hoče. Iди, in Bog s teboj! Brodari pošteno in srečno po šumni Savi, a še srečnejše vodi čoln svojega življenja!“

Obrnil se je oče pri teh besedah vstran in si obrisal solze; on pa je odjadral v novem čolnu po šumni Savi navzdol, in nista se videla nikdar več.

Dolgo je veslal tisti čas in temni mrak se je že spuščal na zeleno zemljo. Ustavil se je prav na tistem kraju, kjer stoji danes lesena koč. Ugodno je bilo tam za brodarja. Skalne peči so dajale čolnu varno zavetje. Tu mu niso mogli škodovati divji valovi in narasla voda, ki je delala brodarjem preglavice zlasti jeseni in pomladi, imel je srečo, ker tedaj se je začelo voziti čez Savo nebroj ljudstva, ko so izvedeli, da tam brodari mlad, krepak brodar. Bil je pogumen, in njegova roka je znala kljubovati silnim valovom in grozečim vrtincem. Kmalu je zaslovel daleč okrog kot najspretnjši savski brodnik. In zato ni bilo čudo, če si je prihranil nekateri srebrni tolar. Postavil si je koč, ki še zdaj stoji na skalnem bregu, ter si kupil polje okrog koč in gozd.

Pred petinšestdesetimi leti, ko je začel brodariti, je vladalo živahno življenje ob bregovih Save in na njeni gladini. Sava je bila takrat žila prometa, ki je tekla skozi vinorodno Dolenjsko in zeleno Hrvaško. Široki splavi, obloženi z lesom, žitom in drugimi stvarmi, so ponosno plavali po savski gladini iz kraja v kraj. Po vglajenih stezah kraj bregov pa so vlekli ljudje in živina splave na dolgih vrveh proti vodi. Pisani čolnički so se vrstili drugzadugim, v njih pa so prepevali veslači vesele pesmi ter udarjali z vesli v srebrne valove.

Seljanov ded je imel takrat mnogo posla. Tam pod njegovo koč so grozili hudi vrtinci. Vsak brodnik se je bal teh vrtincev. Zato pa so klicali njega, da jim je pomagal, preplavati mimo nevarnega mesta, ker je bil vaje in spreten, da nihče tako.

Živahno je bilo takrat življenje na šumni Savi. Kar mrgolelo je čolnov in splavov. Zdaj pa je vse drugače, vse zapuščeno in mrtvo. Časi so se izpremenili, in izpremenilo se je tudi človeško življenje. Zdaj se vozijo ljudje in blago po železnici v silnih vlakih, ki drve kot strela naravnost skozi mogočne gore čez zeleno polje in čez široke reke. Trdne mostove so sezidali ljudje čez deroče reke, in skoraj vsaka vas ima že svoj most. In kjer so mostovi, ni treba več brodarjev. — —

Ves žalosten si je pogladil ded razorano čelo ter mislil, kje ob širni Savi bi bil še brodar, ki bi ves živel za brodarstvo, kot je bilo poprej. Ni ga bilo nobenega več. Vsi so pomrli ali pa so pometali vesla v vodo, ker jih niso več rabili. Ostal je samo še on edini; pa tudi on ne bo dolgo

več. Konec je njegovega brodarenja. Tudi tu, kjer stoji njegova koča, bodo postavili dolg most že prihodnjo pomlad.

Lepo je bilo življenje brodarja, a tistega življenja ne bo več ob šumni Savi.

Ded se je dvignil in se ozrl po pljuskajočih valovih, kjer se je zibal njegov čolnič. Molče je gledal nekaj časa, potem pa napol smehljaje vzdihnil:

„Da, konec je tudi mojega brodarjenja! Star in trhel je že moj čolnič. Ne bo več za drugo kot za rakev. Trhel in onemogel je tudi čoln mojega življenja. Čutim, da me zapušča moč. Morda me vzame že ta zima, in potem je konec vsemu brodarjenju.“

Velo listje je padalo raz drevje, in motni vrtinci so se igrali z njim. Solnce se je skrilo za temnosive oblake, in čez prazno polje je pihal moker veter ter žalostno šumel skozi rumeni gozd.

Deda je posilil suh kašelj. In tedaj ga je začula vnukinja Milica. Brzih nog je prihitela k njemu in se mu spustila v naročje.

„Dedek, dedek! Kaj gledate na drugi breg? Dedek, tja se ne smete več peljati, tam je smrt! Pobralla je že vse otroke tam na onem bregu.“

Ded se je nasmehnil in prijel dekletce za roko. Spomnil se je, da ravsaja onstran Save kužna bolezen med otroci, pa da je pomorila že mnogo otrok. In Milica se boji, da bi ne prišla ta kuga tudi tostran . . . Bog varuj, da bi se to zgodilo. In starček je stisnil otroka k sebi:

„Nikar se ne boj! Tebe ne bo!“

„O dedek, jaz se bojim! Smrt ima hudo koso. O, in če sèm pride, me bo!“

„Ne boj se, Milica! Po tebe ne sme priti! Saj tudi ne more k tebi čez deročo Savo, ker nima čolna.“

Milici so se veselja zaiskrile oči in oklenila se je deda okrog vratu.

„Kajne, vi ne boste nikoli hoteli prepeljati smrti na naš breg! Kajne?“

„Ne bom je prepeljal, prav gotovo ne!“

Milica se je starčka še tesneje oklenila in ga boječe, napol šepetaje vprašala:

„Dedek, ali ste že kdaj vozili smrt po Savi?“

Nasmehnil se je ded. Vse je že vozil, vse mogoče stvari, smrti pa še nikoli! Romarje je prepeljal in duhovnike, kmete in bogate grajščake, lačne delavce in ponosne generale. Vozil jih je za srebrne petice in tudi za božje plačilo. Dovoljkrat je peljal koga v črni noči, da ni mogel spoznati, kdo je in kaj je. Pa prepeljal ga je vendarle, ker je videl, da je človek.

Peljal je tudi že mrtvega mladeniča v črni rakvi na drugo stran. Celu Boga je že vozil v svojem čolnu, ko ga je nesel duhovnik bolniku kot sveto popotnico. Vse je že vozil po šumni Savi, smrti pa še ne. Pa saj smrt se ne vozi v čolnu. Smrt sama drvi čez širno zemljo, kot drvi mrzel veter čez zelene travnike in čez šumeče reke.

In če bi ga res naprosila bleda smrt, naj jo prepelje čez Savo na oni breg, kjer stoji njegova koča, bi tega nikoli ne storil. Pa če bi njemu samemu vzela glavo! Ne boji zase in za svoje življenje, ampak za Milico, ki je še tako mlada. Od žalosti bi si rval sivo brado, če bi mu jo vzela smrt.

Pogradi deklico po plavih laseh ter ji pravi o železnicah, ki vozijo po širni zemlji, in zrakoplovih, ki plavajo visoko pod nebom kot smeli orli. Tudi Milica je že videla zrakoplov. Po leti je jadral naravnost čez Savo in čez zelene gozde tja dol proti južnemu morju. Rada bi se bila peljala z njim, da bi videla širno zemljo. Tja gor do sivih meglic bi se dvignila in pogovarjala bi se s srebrnim solncem in zlatimi zvezdami.

„Še lahko doživiš,“ ji pojasni ded. „In vozila se boš kot ptica po lahkem zraku. Kaj vemo, kaj še pride. Včasih ni bilo tega. Ni bilo železnic, ni bilo zrakoplovov in druge take reči. Samo mi brodarji na šumni vodi in vozniki na beli cesti — samo mi smo prevažali ljudi iz kraja v kraj. Zdaj pa je vse drugače. Namesto nas so nastopili železniški izprevodniki in zrakoplovci. In mi smo pozabljeni za vedno. Pomrli so moji tovariši; in tudi moj čoln boste kmalu pre naredili v rakev in me položili vanjo, da jadram na boljši svet.“

Tužno je bilo starcu pri srcu. A ko se ga je oklenila Milica, se je spet vzradostil. Videl je, da ji je hudo in da ji silijo solze v oči. Zato ni maral več govoriti o tem. Ozrl se je na onostranski breg, kjer so ležala močna bruna za most, ki ga zgrade že prihodnjo pomlad.

„Tedaj, Milica,“ je rekel, „bo spet življenje ob našem bregu. Delavci bodo delali vse dni in popevali. In ko bo most dograjen, bodo vozile lepe kočije mimo naše kočje. Takrat ne bo več tako samotno in zapuščeno pri nas, kot je ta leta.“

Siva megla se je dvigala iz motne Save in se plazila kot bajno bitje med rumenim drevjem onstran vode. Objemala ga je in puščala rosne kaplje na velem listju. Drevje je tiho pokalo, vrane so krakale na zapuščenem polju, in mrzel voden veter je začel briti prek Save.

Dedu je jelo mraziti in je že hotel oditi z Milico v gorko kočjo. Pa se mu je zazdelo, da ga nekdo kliče onstran Save. Napenjal je oči, in zdelo se mu je, da stojita na onem bregu dva človeka in mu mahata z belim robcem ter kličeta, naj ju prepelje čez vodo.

„Vid mi peša in sluh,“ reče. „Poglej ti, Milica, ali ne mahata tam dva človeka in mi kličeta, naj ju prepeljem čez vodo?“

„Ne, ne, dedek! Nikogar ni tam! Dobro vidim, da ni nikogar.“

Spet je napenjal ded oči in poslušal. Pa bolj ko je gledal, bolj se mu je zdelo, da je nekdo tam in da ga kliče.

Vzel je pomišljevaje veslo in stopil v čoln. Milica pa je zaplakala: „Dedek, ne! Nikar ne hodi tja — saj ni nikogar tam! Samo vrane krakajo, in megle vstajajo iz vode.“

„Tiho bodi, Milica. Kmalu se vrnem!“

„O dedek, dedek! Mene je strah! Smrt je tam na onem bregu!“

„Ne boj se, Milica! Idi v hišo, da se ne prehladiš!“

„O dedek, dedek, vrnite se! Smrt je onstran Save — Smrt vas kliče — smrt!“

Zaplakala je deklica in proseče klicala, naj se dedek vrne. Pa ni je več slišal. Bil je že daleč od brega sredi motne gladine. Narastli valovi so

šumeli in pljuskali z močno silo ob čolnič. Z vsemi močmi je sukal stavec veslo ter se upiral krutim valovom. Danes bi gotovo ne šel brez potrebe na šumno Savo, ker je bila prederoča in prenevarna. Pa tam je videl dva človeka, ki bi se bila rada prepeljala na drugo stran. Ali naj ju pusti tam? Ne — tega ni mogel ded. Bil je vselej usmiljenega srca. In šel je tudi v nevarnost, če je bilo treba, prepeljati koga.

Sredi Save je dvignil oči in se ozrl v nasprotni breg, da vidi, kdo ga čaka tam. Napenjal je oči in napenjal, pa ni videl nikogar. Čudno! Torej ga je res motil opešani vid in sluh?

„Halo, halo,“ je zakričal v nasprotno stran misleč, da se mu kdo oglasi. A dvignila se je le tropa vran ter glasno krakajoč plavala v mokri megli. Potem pa je bilo vse tiho. Samo valovi so šumeli, zaletavajoči se ob skalne čeri. Nikogar ni bilo onstran; le samotne breze so stale povite v sivo meglo.

Petinšestdeset let je že brodaril ded, pa še nikoli ga niso varale oči in ušesa. — —

„Čudno, čudno,“ je mrmral samprisebi in obračal čoln sred motne vode, da se vrne čimprej k Mijici. Pot mu je stopil na razorano čelo, in težko je že hropel. Moral se je silno upirati z vsemi močmi, da je vzdržal čoln na peneči gladini.

A tedaj pridrvi močan razpenjeni val in se zaleti z vso silo ob čoln ter ga prevrne. — — —

Pogrezne se ded v globižo, in peneči valovi se zgrnejo od vseh strani nad njim. Izginil je zadnji savski brodar.

* * *

Nastali so za Milico težki dnevi, polni žalosti. Nепrestano je plakala in jokala na Savinem bregu ter prosila šumno vodo:

„O Sava, šumna Sava, kje imaš dedka? Daj mi dedka nazaj?“

In usmilila se je šumna Sava plakajoče deklice in je vrgla dedkovo truplo na zeleni breg.

Razdrli so čoln. Iz njegovih desk pa so naredili rakev ter položili vanjo zadnjega savskega brodarja. Želel je, da brodari v njej v večno življenje.

